

Eğitim Fakültesi Dergisi

<http://kutuphane.uludag.edu.tr/Univder/uufader.htm>

Geçmi Yıllarda Türkiye’de Çocuklar Tarafından Oynanan Çocuk Oyunları

Handan Asûde Başal

*Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi
asubasal@uludag.edu.tr*

Özet. Genellikle yeti kinler çocuk oyunlarını, çocuklarının ho ça vakit geçirmelerine yardımcı olan, e lenceli ve amacı olmayan etkinlikler olarak dü ünürler. Oysa oyun, çocu un ya amında önemli i levi olan bir olgu ve çocu un önemli bir görevidir. Çocukların oyun etkinlikleri ve kullandıkları oyuncakları çocuklu un önemli bir parçasıdır. Ancak, çocu un ya amında son derece önemli olan oyun, teknolojik geli meler sonucunda, günümüzde ekil, biçim, oynanan ortam, oynanılacak ki i sayısı ve gerekli araç ve gereçler bakımından de i meye ba lamı tır. Ancak, geli mi ülkelerde teknolojinin geli imine ba lı olarak yeni oyuncaklar geli tirilirken, eski oyuncaklar ve dolayısıyla da oyunlar koruma altına alınmaya çalı ılmaktadır. Böylece, o kültüre özgü oyun ve oyuncaklar nesilden nesile aktarılarak sözlü gelenekler ya da somut olmayan kültürel miras korunmu olacak ve gelecekteki çocuk e itimcileri de çocuk tarihi ara tırmalarında bu birikimden yararlanmı olacaklardır.

Bu çalı ma ile eski yıllarda, Türkiye’nin farklı bölgelerinde, çocuklar tarafından oynanan bazı oyunlar derlenerek tanıtılmaya çalı ılmı tır. Ara tırma, bir alan ara tırması olup betimsel bir çalı madır. Bunun için, Türkiye’nin yedi ayrı co rafi bölgesinden rast gele seçilmi üçer ilinin her birinden birer oyun olmak üzere, geçmi yıllarda çocuklar tarafından oynanan toplam 21 oyun, u anda orta ya ve orta ya üstü yeti kinlerle görü ülerek derlenmeye çalı ılmı tır.

Geçmiş yıllarda Türkiye'nin farklı bölgelerinde oynanan bu oyunlara bakıldığında, hepsinin evin dışında, bahçede, sokakta veya boş bir alanda oynanan çocuk oyunları oldukları görülmüştür. Ayrıca, geçmiş yıllarda Türkiye'de oynanan bu oyunların bireysel oyunlar olmayıp, oynayan çocuk sayılarının fazla olduğu grup oyunları olduğu da görülmüştür.

Günümüzde ise çocuklar tarafından oynanan oyunların gittikçe bireyselleştirmesi ve dolayısıyla geleneksel oyunların olduğu kadar geleneksel çocuklukta gittikçe ortadan kalktığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Oyunları, Oyun, Oyuncak, Çocuk Eğitimi, Geleneksel Çocuk Oyunları.

Abstract. Adults generally consider child games as activities which are enjoyable, help children have fun, and which have no goals. However, game is an important fact in a child's life and an important duty of the child. Children games and toys are an important part of childhood. However, as a result of the technological developments games, which are very important in a child's life, have changed in terms of their types, the places to play, the number of children to play the game and the equipments required. On the other hand, in the developed countries beside developing new toys based on technological improvements, toys used previously and also the games are being protected. Thus, oral traditions or intangible cultural heritage will have been protected -and the future child educators will get help for their research studies regarding child history by transferring games and toys unique to that culture to the following generations.

The present study aims to compile and describe some of the games played by children in different parts of Turkey in the past years. Because of this, three cities were randomly selected from each of the seven regions of Turkey. Then, a game was identified from each of the cities. After the interviews conducted from middle-aged or above middle-aged group of people a total of 21 games played by children in the past have been compiled by the end of the present study.

When these games were examined, it is understood that all of them were games played outside the house, in the garden, street or in an empty area. Additionally, it is found that the games played in Turkey in the past years were not individual games but group games, which include many children in the game. The findings indicate that the games played by children currently tend to be more individualized; hence the traditional childhood as well as traditional games seem to be disappearing recently.

Key Words: Child Games, Game, Toy, Child Education, Traditional Child Games.

Giriş

Genellikle yeti kinler çocuk oyunlarını, çocuklarının ho ça vakit geçirmelerine yardımcı olan, e lenceli, ancak, amacı olmayan etkinlikler olarak dü ünürler. Oysa oyun, çocu un ya amında önemli i levi olan bir olgu ve çocu un önemli bir görevidir. Oyun, kendili inden ortaya çıkan, hedefi olmayan ve mutluluk getiren serbest bir etkinliktir. Oyun, çocu un iç dünyasını dı taki sosyal dünya ile birle tirmesine yardım eder. Gander ve Gardiner'e (1993) göre, oyun sırasında çocuklar; duyu-hareket ve bili becerilerinin bir ço unu vurgulamakta ve denetlemekte, ayrıca kavramları, toplumsal farkındalı ı ve toplumsal davranı ları geli tirmektedir. Kısaca oyun, çocukları e lendirirken aynı zamanda onların sosyal, psikolojik ve fiziksel geli imine etki etmekte ve grup içinde kar ılıklı anlayı , ho görü ve birbirine saygı göstererek ya ama duygularının temellerinin atılmasını sa lamaktadır. Dolayısıyla oyun, hem çocukların dünyayı nasıl yorumladıklarını dile getiren, hem de çocuk geli imi ve e itimine katkıda bulunan bir etkinlik oldu u için, Erickson, Piaget, Vygotsky gibi önemli bir çok kuramcının dikkatini çekmi tir (Göncü, 2001).

Oyun ve bazen de oyunda kullanılan ve oyunu tamamlayan oyuncaklar, çocu un fiziksel becerilerini geli tirdi i gibi, dü ünme ve ke fetme aracılı ı ile zihinsel geli imine de katkıda bulunur. Çocu un dili kullanmasına, ileti im kurmasına ve dolayısıyla sosyalle mesine yardım eder. Ayrıca, çocuklar duygularını oynadıkları oyunlarında ya arlar. Nasıl ki yeti kinler, kendilerini rahatsız eden ya antılarını, tekrar tekrar dü ünürler, hatta rüyalarında görerek; ya adıklarıyla, geçmi ya antıları ile uygun bir çözüm yolu buluncaya kadar ilgilenirlerse, çocuklar da oynadıkları oyun ve oyuncaklar aracılı ı ile kendilerine özgü ya adıkları zor duygusal ya antılarını tekrar ya ayarak korkularının ve acılarının üstesinden gelmeye çalı ırlar. Örne in; yasak olan bir eyi yaptı ı için annesi tarafından cezalandırılan bir kız çocu u, oynadı ı evcilik oyununda kendisi anne olur ve bebe ini azarlar. Çünkü, burada artık kendisi suçlu de il, cezalandırıcıdır. Böylece, çocuk duydu u suçluluk ve kızgınlık duygusunun üstesinden gelmeye çalı ır. Çocu un duygularını oynadı ı oyunlarda ya adı nı belirten ilk ki i Freud'tur. Freud, fantezi davranı larla oyun arasındaki ili kiyi görmü ve çocukların oyunlarında bilinç dı ı istek ve zorlukları ya adıklarını belirtmi tir. Erikson da psikanalitik teori ile çocu un ki ilik geli imi arasında

ili ki kurmaya çalışmı ve oyunların çocu un psiko-sosyal geli imi üzerindeki önemi üzerinde durmu tur (Özdo an, 2000).

Çocu un neredeyse do umdan itibaren oynamaya başladığı ve ilk çocukluk yıllarında kendini, çevresini, dünyayı oyun oynayarak tanıdığı bir gerçektir. Modern e itim anlayı nda oyunun önemli bir yeri vardır. “*Oyun oynama dü rtüsü, eğer teşvik edilirse, okul yıllarında da -hatta yaşam boyunca eğlenceli ve etkin bir öğrenme yolu olabilir*” dü üncesi modern e itim anlayı nın temellerinden birisidir. Ayrıca, modern e itim anlayı nda önemli olan bir ba ka ilke de; e itimin merkezine çocu u koymak ve e itime onun bulundu u yerden ba lamaktır. Bu dü üncenin hayata geçirilmesinin en önemli ko ulu çocu u gerçekten tanımaktır. Çocu u tanımak ve onu oyun yoluyla e iterek kendini geli tirebilmesine izin vermek için kullanılacak en elveri li araçlardan biri, çocu un oynadığı oyunlardır. Toplumsal özellikler ta ryan çocuk oyunları; bir yandan çocu un kendini ve içinde ya adı ı toplumu tanıması ve o toplumda kendine verilen yeri anlayabilmesine yardımcı olurken, bir yandan da çocu u dramatik nitelikteki bir eylem yoluyla etkin kılmaya çalışır (Sa lam, 1997). Günümüzde oyun, ders programlarında bir e itim aracı olarak kullanılmaktadır. Özellikle küçük çocuklar, dü ünerek öğrenemezler. Onların öğrenmeleri ya antı ve deneyimleri aracılığı ile gerçekleşmektedir. Akandere’ye (2004) göre, gerçek hayattan alınan örnekler, çocukların ileriki hayatlarında ne yapmaları gerekti ini gösteren bir e itim yoludur.

Oyun ve oyunca ın geçmi i insanlık tarihi kadar eskidir. Tarih boyunca çocuklar, genellikle oyunlarını kendileri olu turmu lar ya da büyüklerin oynadıkları oyunları de i tirerek oynamı lardır. Bugün bilinen ve oynanan pek çok oyunun eski ça larda da bilindi i ve oynandı ı, en eski oyun araçlarından birisinin ta lar oldu u ve en eski ta oyununun ise “*Beş Taş*” oldu u belirtilmekte ve bu tür oyunların farklı kültürlerde ta yerine farklı malzemelerle örne in; a ık kemikleriyle oynandı ı da görülmektedir. Yine “*top*” ve “*ip*” çocukların en eski oyun araçlarındandır. Türkiye’de geçmi te oynanan eski çocuk oyunları; ta ın uza a atılmasını amaçlayan veya bir ta la ba ka bir ta ı vurma oyunları oldu u gibi, bezden ya da deri veya me inden yapılmı toplayla oynanan ko maca veya kovalamaca türü oyunlardır. Ayrıca, cirit oyunu gibi, de neklerle oynanan top oyunları da vardır. Bu oyunlar, bugün batıdan transfer etti imiz golf ya da hokey oyunlarının ilkel ekilleridir (Akandere, 2004).

Çocukların oyun etkinlikleri ve kullandıkları oyuncaklar, onların çocuklu unun önemli bir parçasıdır. And’a (1974) göre; çocu un en önemli i i oyun, en önemli aracı ise oyuncaklarıdır. Ancak, çocu un ya amında son derece önemli olan oyun ve oyuncaklar; teknolojik geli meler sonucunda,

günümüzde ekil, biçim, oynanan ortam, oynanılacak kişi sayısı ve gerekli araç ve gereçler bakımından deşimeye başlamıştır. Eskiden oynanan oyun ve oyuncaklar tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de ekil deşitirimi ve eski oyuncakların yerini bugün yap-bozlar, legolar, uzaktan kumandalı oyuncaklar, barbie bebekler, robotlar, atari ve bilgisayar oyunları almıştır. Bu oyuncaklar; bazı zihinsel yararlarının olmasının yanı sıra, çocuğun sosyal gelişimini olumsuz da etkileyebilmektedir (Yavuzer, 1993). Nitekim bazı ülkeler, bu tür oyuncakların; örneğin, Ninja kaplumbağaları gibi oyuncakların satışlarına engel getirmeye çalışmaktadırlar. Özellikle son yıllarda, televizyon, sinema ve bilgisayar oyunları aracılığıyla farklı kültürlerle karşılaşan çocuklar, kendi kültürel zenginliklerinden uzaklaşmakta, kendi toplumlarının değerlerine yabancılaşmakta ve dolayısıyla kimlik bunalımına uğramaktadırlar. Özellikle, eskiden oynanan çocuk oyunları ve oyuncakları, bu sorunun aşılanması için de yararlı araçlar olarak görülebilir. Oyun yoluyla eğitim; çocuk için, içinde bulunduğu toplumun geleneklerini öğretme, eğitimciler için ise yerel malzemenin değerlendirilmesi ve oyun yoluyla çocuğu tanımlanması sağlanmasından, çocuk oyunları üzerinde durulması gereken önemli bir konu olarak kendini göstermektedir (Salam, 1997).

Bugün bir çok ülkede, teknolojinin gelişimine bağlı olarak yeni oyuncaklar geliştirilirken, eski oyuncaklar ve dolayısıyla da oyunlar koruma altına alınmaya çalışılmaktadır. Böylece, o kültüre özgü oyun ve oyuncaklar nesilden nesile aktararak somut olmayan kültürel miras korunmuş olmakta ve gelecekteki çocuk kültürü araştırmacıları, çocuk eğitimcileri ve akademisyenleri çocukluk tarihi araştırmalarında bu birikimlerden yararlanacaklardır. Cengiz’e (1997) göre, oyunlar, içinde yaşadığımız kültürün yapısının ve özelliklerinin yorumlanabilmesini sağlayan bir pencere açtığı için, kültür çözümleme çalışmalarının en önemli malzemelerindendir ve bu nedenle araştırmacılar için bu konu özellikle araştırmaya değerlidir.

Zengin bir kültürel miras olarak karımızda duran ve özellikle eğitimel amaçlarla kullanılabilen bu oyunları yaratıcı bir biçimde değerlendirmek, bunlardan ulusal bir eğitim malzemesi oluşturacak yolları araştırmak bizlere düşen en önemli görevdir. Çocuğun hayal gücü ve yaratıcılığı bu oyunlarla gelişirken, bu oyunlar da, onların üretkenliği sayesinde bizlere zengin bir malzeme olarak geri dönecektir (Salam, 1997).

Yapılan gözlem ve araştırmalar, geleneksel çocuk oyunlarımızın çok hızlı bir biçimde ortadan kalktığını göstermektedir (Cengiz, 1997). Kültürümüze özgü bu oyunların tümüyle kaybolmadan derlenmesi ve derlenen bu oyunların, yine çocuklar için etkin bir biçimde kullanılması gerekmektedir. Özellikle “Okulöncesi Eğitim” ve “İlköğretim Programları”nın uygulanması sırasında, geleneksel çocuk oyunlarına yer verilmesi uygun olacaktır.

Bu çalışmanın amacı; geçmiş yıllarda, Türkiye'nin farklı bölgelerinde, çocuklar tarafından oynanan eski oyunların belirlenmesini sağlamak ve tanıtmaya çalışmaktır. Zengin bir kültürel miras olarak karımızda duran ve özellikle eğitsel amaçlarla kullanılabilen bu oyunları derlemek ve değerlendirmek ve bunlardan ulusal bir eğitim malzemesi oluşturacak yolları araştırmak bizlere düşen en önemli görevlerden biridir. Çocuğun hayal gücü ve yaratıcılığı bu oyunlar sayesinde gelişirken, aynı zamanda bu oyunlar, çocukların üretkenliği sayesinde bizlere zengin birer malzeme olarak geri dönmektedir (Salam, 1997).

Yöntem

Bu çalışma ile Türkiye'nin tüm bölgelerinde, geçmiş yıllarda, çocuklar tarafından oynanan oyunlar belirlenerek tanıtmaya çalışılmıştır. Araştırma, bir alan araştırması olup betimsel bir çalışmadır. Yetkinlerle yapılan söyleşiler sonucu gerçekleştirilmeye çalışılan bu çalışma, bir sözlü tarih denemesi de sayılabilir.

Bu çalışma 2003-2004, 2004-2005 ve 2005-2006 Eğitim-Öğretim yıllarında araştırmacı tarafından Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okulöncesi Eğitimi Anabilim Dalı birinci sınıf öğrencilerine, "Çocukta Oyun Gelişimi" dersi kapsamında araştırmanın amacı belirtilerek; doğdukları, büyüdükları ve halen ailelerinin yaşadıkları illerde; aile büyüklerinden ve çevrelerindeki diğer kişilerden, kendi çocukluklarında oynadıkları oyunları öğrenmeleri ve dönem ödevi olarak sunmaları istenmiştir.

Daha sonra toplanan veriler, araştırmacı tarafından araştırmanın genel amacı doğrultusunda, Türkiye'nin bölgeleri ve bu bölgelerde yer alan iller doğrultusunda düzenlenmiş ve her bölgeyi temsilen seçilen üçer ilde, geçmiş yıllarda çocuklar tarafından oynanan oyunlar verilmeye çalışılmıştır.

Derlenen Bulgular

Ayrıca, Türkiye'nin yedi ayrı bölgesinden temsilen seçilen illerde, geçmiş yıllarda çocuklar tarafından oynanan oyunlar verilmeye çalışılmıştır.

AKDENİZ BÖLGESİ

OYUNUN OYNANDIĞI İL: ISPARTA / Yalvaç

OYUNUN ADI: ELLEM BÜLLEM

KİM ANLATTI: Tuba Büyükkutlu, üniversite öğrencisi, yaşı 23

ONA KİM ANLATTI: Muhlise Büyükkutlu, babaannesi, 73 yaşında ve ilkokul mezunu. Oyunu annesi Fadime Toker'den öğrenmiştir.

OYUNUN OYNANMASI: Çocuklar yere ayaklarını uzatıp otururlar. Bir çocuk ebe olur. Oyuna bakan ebe onları söyler:

*“Ellem büllem epelek sepelek,
Sarı kızın sarması,
Kara koyunun dolması,
Al bunu çek bunu.”*

Ebe bunları hece hece söyler ve söylerken de elini çocukların üzerinde gezdirir. Son hece kimde biterse onu sorguya çeker:

- Hamam önüne vardın mı?
- Vardım.
- Benim devemi gördün mü?
- Gördüm.
- Çullu mu idi çulsuz mu?
- Çullu.
- Benim devem çulsuzdu. Bilemedin. Yolda tavuk gördün mü?
- Gördüm.
- Ak mı idi, kara mı?
- Kara.
- Benim tavuğum ak idi. Bilemedin. Develerime tuzlu su mu içirdin tuzsuz mu?
- Tuzlu su.
- Vah vah benim develerimin ciğerlerini yakmışın ha...der.

Çocuk kaçır, ebe kovalar. Ebe yakalarsa ebenin yakaladığı çocuk ebe olur. Oyun, bu şekilde tekrarlanarak devam eder.

OYUNUN OYNANDIĞI İL: ANTALYA

OYUNUN ADI: KÖMBEÇ

KİM ANLATTI: Ayegül Öztürk, üniversite öğrencisi, yaşı 22

ONA KİM ANLATTI: Abdurrahman Erdoğan, 68 yaşında ve ilkokul mezunu. Oyunu çevresindeki diğer çocuklardan öğrenmiştir.

OYUNUN OYNANMASI: Bu oyun, 4 çocukla oynanan bir oyundur. Yerde çamurdan yüksekçe bir kubbe yapılır. Herkes kubbenin etrafından kapımsı bir delik açar. Herkes kubbeyi deldikten sonra, kubbenin ortasından bir delik daha açılır. Ortadan açılan delikten yavaş yavaş su dökülür. Kimin açtığı delikten su gelmezse o çocuk oyundan çıkar. Oyundan çıkmadan kalan çocuk, oyunun birincisi kabul edilir.

OYUNUN OYNANDIĞI İL: BURDUR

OYUNUN ADI: L M L M

KİM ANLATTI: Elif Acar, üniversite öğrencisi, yaşı 22

ONA KİM ANLATTI: Engül Ak, komünist, 41 yaşında ve kız meslek lisesi mezunu. Oyunu annesi ve ablasından öğrenmiştir.

OYUNUN OYNANMASI: Bu oyun, 4 çocuk tarafından oynanan bir oyundur. Oyuncular karılıklı olarak yere otururlar ve ayaklarını uzatırlar. Karılıklı iki oyuncunun ayakları bitişir ve artışı eklinde yerleştirirler. Ebe olan çocuk “*ilim ilim soğan dilim gaydırı guppak tırkam töm*” tekerlemesini söyleyerek arkadaşlarının ayaklarını sayar. Tekerleme bittiğinde ebe eli hangi ayak üzerindeyse o çocuk ayağını kıvrır ve altına alır. Ki ayağı da kıvrılan oyuncu oyundan çıkarılır. En sona kalan oyuncu ebe eli altına girer. Ebe ile oyuncu ayaklarını birbirine uzatırlar ve ebe bazı sorular sorar:

- Benim devemi gördün mü?

- Benim deveme soğuk su mu içirdin, sıcak su mu içirdin?

- Benim devemi büyük kapıdan mı geçirdin küçük kapıdan mı? gibi sorular sorar. En sona kalan yani cezaya kalan çocuk bu sorulara cevap vermeye çalışır. Daha sonra ebe eli ile hareketlerle oyuncuyu işaret ederek “*yukarıya bak*” der. Oyuncu yukarı baktığında, ebe onu ayaklarından çekip yere düşürebilirse, ebe oyunu kazanmış olur. Fakat oyuncu ebe eli işaretlerine kanmaz ve yere yıkılmazsa oyunu kendi kazanır.

EGE BÖLGESİ

OYUNUN OYNANDIĞI İL: DENİZLİ / Tavas

OYUNUN ADI: ALÇAKTAYIM YÜKSEKTEYİM

KİM ANLATTI: Yasemin Çimenci, üniversite öğrencisi, yaşı 22

ONA KİM ANLATTI: Münevver Çalı , anneanesi, 76 ya ında ve okur-yazar de il

OYUNUN OYNANMASI: En az 3 çocukla oynanan bu oyundur. Ancak, oyuncu sayısı arttıkça daha zevkli oynanan bir oyundur. Oyuncular arasından bir ebe seçilir. Bu ebenin etrafında di er oyuncular “*alçaktayım, alçaktayım...*” diye ba ırarak ve ellerini çırparak sürekli oradan oraya ko u tururlar. Ebe alçaktakilerden birini yakalamaya çalı ır. Oyuncular ise yakalanmamaya çalı arak sürekli oradan oraya hareket ederler. Tam ebe yakalayaca ı sırada buldukları yerden daha yüksek bir yere çıkarak “*yüksekteyim, yüksekteyim...*” diye ba ırmaya ba larlar. Bu oyuncular yüksekteyken ebe onları yakalayamaz. Oyunun kuralları gere i, ebe onları alçaktayken yakalayabilmelidir. E er yakalarsa, yakaladı ı çocuk yeni ebe olur ve oyun bu ekilde devam eder.

OYUNUN OYNANDIĞI İL: DEN ZL / Sarayköy

OYUNUN ADI: PATLANGEÇ

KİM ANLATTI: Simge Yılmaz, üniversite ö rencisi, ya ı 22

ONA KİM ANLATTI: Mehmet hsan Altay, dayısı, 52 ya ında ve lise mezunu

OYUNUN OYNANMASI: Bu çamurla oynanan bir çocuk oyunudur. ki veya daha fazla oyuncu e it miktarda çamuru eline alarak yo urur ve yumu atrır. Elindeki bu çamurun yarısını yamalık olarak ayırır. Patlatılacak olan çamur elle yo rularak avuç içine yerle tirilir. Avuç içinde elle küçük komposto kasesi biçimine getirilir. Amaç açık kısım yere yapı acak ekilde hızla yere çarpılıp çamurun patlamasını sa lamaktır. Bunun için uygulanması gereken püf nokta çamurun içinin tükürükle ıslatılıp tükürü ün çamurun tüm iç yüzünü kaplamasıdır. Tüm oyuncular 1-2-3 diyerek aynı anda çamurlarını yere çarparak patlatırlar. Kendi çamurunu en fazla patlatan, oyunu kazanmı olur. Oyunu kazanan oyuncu, en az çamuru patlayan oyuncunun yamalı ından, kendi çamurunun patlayan yerini yamalayacak kadar yamalık alır ve kendi çamurunu yamar. Bazen de oyuncuların çamuru patlamayabilir. Bu durumda oyuncu, yamalı ının hepsini verip oyundan çıkar. Oyun yamalıklar bitene kadar sürer. Tüm yamalıklar bitince “*patlangeç*” çamurlarından yamalık alınmaya ba lanır ve çamurunu bitiren oyuncular oyundan çıkarak oyun devam eder. En sonunda elinde çamuru kalan oyuncu, oyunun galibi olur.

OYUNUN OYNANDIĞI İL: MANİSA / Demirci

OYUNUN ADI: ESER ALMACA

KİM ANLATTI: Naime Yılmaz, üniversite öğrencisi, yaşı 22

ONA KİM ANLATTI: Elif Yılmaz, 56 yaşında, annesi ve ortaokul mezunu. Bu oyunu annesinden öğrenmiştir.

OYUNUN OYNANMASI: Bu oyun 10 çocukla oynanan bir oyundur. 5 çocuk bir tarafa yan yana dizilir ve herkes birbirinin elini sıkıca tutar. Diğer 5 çocuk da onların karşısına dizilir ve birbirlerinin elini sıkıca tutarlar. Önce taraflardan herhangi birinden bir çocuk, karşı tarafa giderek “*mengi menekşe, mergi tutan kimi kimi sal birinden birini*” diyerek kolunu hızlıca, ellerini sımsıkı tutan iki çocuğun ellerinin üzerine vurur. Onların ellerini birbirinden ayırabilirse, o gruptan bir çocuğu alıp, kendi grubuna götürür. Eğer ellerini ayıramazsa kendisi onların grubuna katılır ve oyun bu şekilde devam eder.

İÇ ANADOLU BÖLGESİ

OYUNUN OYNANDIĞI İL: KONYA

OYUNUN ADI: AÇ KAPİYİ BEZİRGAN BAŞI

KİM ANLATTI: Nükhet Çoğun, üniversite öğrencisi, yaşı 22

ONA KİM ANLATTI: Fatma Akgül, 69 yaşında ve ilkokul mezunu

OYUNUN OYNANMASI: En az 10 çocukla oynanır. Aralarından iki çocuk seçilir. Bu çocuklar aralarında anlaşarak her biri kendine bir isim önerir; meyve, hayvan, çiçek ismi gibi takma bir isim seçer. Bu iki çocuk yüz yüze dururlar ve elleri ele tutuşup, kollarını köprü gibi havaya kaldırır. Diğer çocuklar, tek sıra halinde dizilirler ve ağızlarındaki arkıyı söyleyerek arkadaşlarının kollarının altından geçerler:

“Aç kapıyı bezirgan başı,

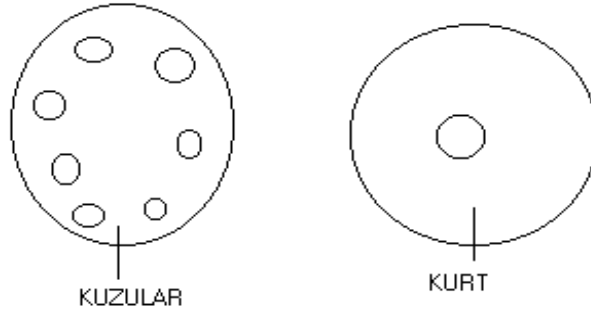
Gözümün yaşı,

Kapı hakkın ne verirse, ne alırsa,

Arkamdaki yadigar olsun.”

Bu geçme sırasında, arkının bittiği an, hangi çocuk arkadaşlarının kolları arasında kaldıysa bu çocuk, oyun oynanan yerden biraz uzağa götürülür. Önceden belirlenen takma isimler çocuğa söylenir ve bu iki isimden birini seçmesi istenir. Kollar arasında kalan çocuk, iki isimden birini seçer ve o

ismi kendisine takma isim olarak seçmiş olan çocuğun arkasına geçer. Oyun, tüm çocuklar bitene kadar oynanır. Sonunda, her iki çocuğun arkasında iki grup olur. Daha sonra ortaya bir çizgi çizilir. Çizginin bir tarafında bir grup, diğer tarafında öteki grup durur ve en önde kendilerine takma isimler takan çocuklar bulunur, onları seçen diğer çocuklar da, onların arkasında kuyruk olurlar. En öndekiler ellerine kalınca bir ip alırlar ve ellerindeki iple birbirlerini çekmeye çalışırlar. Bu çekme sırasında, çizgiyi geçen grup oyunu kaybeder.

OYUNUN OYNANDIĞI İL: NEVŞEHİR / Ürgüp

OYUNUN ADI: KURT BABA OYUNU

KİM ANLATTI: Gönül Gök, üniversite öğrencisi, yaşı 21

ONA KİM ANLATTI: Kübra Taç, anneannesi, 68 yaşında ve okur yazar dedesi. Oyunu arkadaşlarından öğrenmiş.

OYUNUN OYNANMASI: Oyuna başlamadan önce oyunun oynandığı yere iki büyük yuvarlak çizilir.

Bu yuvarlaklardan biri kuzuların yani oyuncuların bulunduğu yuvaraktır. Diğer kurdun bulunduğu yuvaraktır. Bir ebe seçilir ve bu ebe kurdun temsil eder. Kendi yuvarlağının içine girer. Diğer kuzular kendi aralarında birbirlerine renk isimleri verirler. Kurdun sadece renklerden haberi vardır. Hangi kuzunun hangi rengi temsil ettiğini bilmez.

Kurt bir renk söyler, örneğin; "mavi" der. Mavi rengi temsil eden kuzu kendi halkasının etrafında bir tur döner. Bu sırada kurt onu yakalarsa kurdun dairesine girer. Yakalayamazsa kuzu kendi dairesinin içinde kalır. Kurt da kendi dairesinin içine döner ve yeni bir renk söyler. Amaç kuzuları kurdun dairesine taşmaktır. Oyun bu şekilde devam eder.

OYNANDIĞI İL: ÇORUM / Gökköy

OYUNUN ADI: DALYE

KİM ANLATTI: Hilal Yamuklugil, üniversite öğrencisi, yaşı 22

ONA KİM ANLATTI: Nesrin Öksüzolu, komutan, 67 yaşında ve öğretmen okulu mezunu

OYUNUN OYNANMASI: Oyun iki grup arasında oynanmaktadır. Bu oyunu oynamak için bir top ve yassı tahta ihtiyacı vardır. Tahtaların sayısını oynayanlar belirler. Ortalama olarak 7-8 yaşta tahta oynanır. Yassı tahtalar üst üste dizilir. Atılacak takımın bir oyuncusu eline topu alarak yaklaşık 4-5 metre uzaklıktan tahtaya doğru yuvarlar, amaç tahtaları yıkmaktır. Ne kadar az tahta yıkılırsa işleri de o kadar kolay olacaktır. Atılıp, tahtalar yıkılırsa oyun biter. Top karışık takımdadır, atılanlar yıktıkları tahtaları üst üste tekrar dizmeye çalışırken, diğerleri ellerindeki top ile onları vurmaya çalışır. Ebe olan takımın oyuncuları bir diğer arkadaşa topu atabilir. Genellikle tahtaların yakınında beklerler. Topla vurulan oyun durmaz kalır. Eğer atılan topu yakalayabilirse vurulmaz sayılır ve topu rakiplerinin alamayacağı bir yere fırlatarak arkadaşlarına zaman kazandırır olur. Onlar tahtaları bu sırada üst üste dizmeye çalışırlar. Tüm tahtaları dizeceklerse, oyunu kazanırlar, eğer gruptaki oyuncuların hepsi tahtaları dizmeden rakipleri tarafından vurulurlarsa kaybederler.

KARADENİZ BÖLGESİ

OYUNUN OYNANDIĞI İL: ORDU

OYUNUN ADI: ÇOTURA

KİM ANLATTI: Merve Serçin Gül, üniversite öğrencisi, yaşı 22

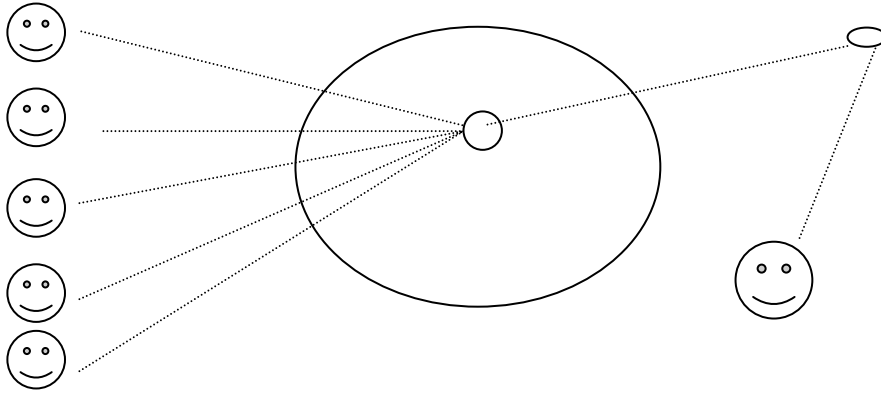
ONA KİM ANLATTI: Vesile Gül, 69 yaşında, okur yazar dede, ona bu oyunu annesi anlatmış.

OYUNUN OYNANMASI: Oyun en az 6 çocukla oynanır ve 6 çocuktan biri ebe olarak seçilir. 5 çocuk yere tebe ile çizilen çizginin arkasında yan yana dizilir. Hepsinin elinde düz yassı bir tahta bulunur. Bu çocukların altı adım ilerisine tebe ile bir daire çizilir. Çizime yuvarlak bir tahta konur. Bu tahta oyuna adını veren "Çotura" denir. Ebe olarak seçilen çocuk dairenin diğer yanında durur.

Çizgide duran çocuklar ellerindeki tahtayı sırayla çoturaya doğru yerden atarlar. Amaç; çoturayı dairenin dışına çıkarmaktır. Elindeki tahtayı çoturaya isabet

ettiremeyen çocuğun sırası diğer çocuğa geçer. Diğer çocuk elindeki taşı fırlattığında çoturayı yerinden oynatıp daire dışına itirebilirse, o zaman ebe çoturayı alıp yerine koyması gerekir. Bu sırada yassı taşı, çotura dairesinde olan çocuklar taşlarını üstüne basarlar ve ayaklarının üstüne koyup yukarı fırlatıp elleriyle tutmaya çalışırlar. Tuttuktan sonra kendi yerlerine geçerler. Ebe de onları yakalamaya çalışır. Oyun böyle devam eder.

Çocuklar oyunu ne elendirmek için, ebeye yakalanmadan çizginin dışına çıkıp öyle de taşı atabilirler. Ebe ancak ve ancak elinde taşı olmayan çocuğu ebeleyebilir. Elinde taşı olan çocuk ebelememez. Ebe bu koşullarda bir çocuğu ebelemiştir o zaman ebe de iir.

OYUNUN OYNANDIĞI İL: ARTVİN / Artvin

OYUNUN ADI: TAŞ TAYIM TOPRAKTAYIM

KİM ANLATTI: Seyhan Mısırlıoğlu, üniversite öğrencisi, yaşı 22

ONA KİM ANLATTI: Mehmet Mısırlıoğlu, babası, 52 yaşında ve orta okul mezunu. Bu oyunları babasından, annesinden, akrabalarından ve kendisinden yaşça büyük olan arkadaş çevresinden öğrenmiştir.

OYUNUN OYNANMASI: Açık havada geniş alanda oynanan, hareketli bir oyun türüdür. Bu oyunu genellikle 4-5 kız çocuğu oynamaktadır. Çocuklardan biri ebe olur. Ebe üçe kadar sayar. Diğer oyuncular birbirine çok yakın yerlerde bulunmamak amacıyla taşların üzerinde durmaya çalışırlar. Ayaklarının kesinlikle toprağa değmemesi gerekir. Taşa çıkan oyuncunun "taştayım", ayağı toprağa değen oyuncunun da "topraktayım" demesi gerekir.

H. A. Başal / Eğitim Fakültesi Dergisi XX (2), 2007, 243-266

ONA KİM ANLATTI: Nilüfer Atadan, annesi, 45 ya ında, üniversite mezunu

OYUNUN OYNANMASI: En az 9 ya da 11 çocukla oynanan bir oyundur. Çocuk sayısı, iki erli e olunduktan sonra bir çocu un ebe kalması için tek sayı olmalıdır. Önce, iki erli e olunur. E lerin biri çömeler, di eri onun arkasında ayakta durur. Bu ekilde iki erli iki erli daire olu turulur. E lerden oturana “çömlek”, ayaktakine “çömlek sahibi” denilmektedir. Ebe herhangi bir ayakta duran çömlek sahibinin yanına gider.

Ebe: Çömlek çömlek ne kaynar?

Çömlek sahibi: Ya ile bal.

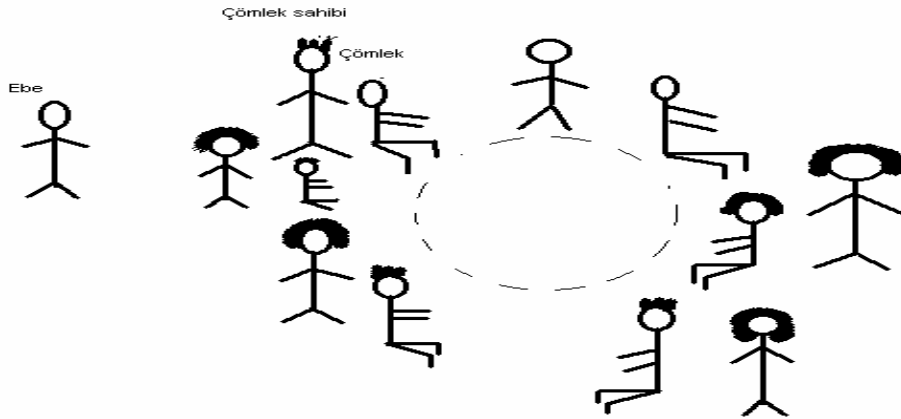
Ebe: Tattırır mısın?

Çömlek sahibi: Tattırmam

Ebe: Kokturur musun?

Çömlek sahibi: Kokturmam.

Ebe: Öyleyse sen o yandan ben bu yandan der ve her ikisi ters yönden ko maya ba lar. İlk ko maya ba ladıkları çömle in yanına kim önce gelirse, oyunu o kazanır. Bo ta kalan da yeni ebe olur. Bu yeni ebe, bu defa bir yandaki çömlek sahibine aynı soruları sormaya ba lar ve daireyi olu turan her çömlek sahibi oynayacak ekilde bir tur tamamlanır. İkinci turda da e ler yer de i tirir; ayaktakiler oturur, oturanlar aya a kalkar ve oyun yeni e lerle tamamlanır.

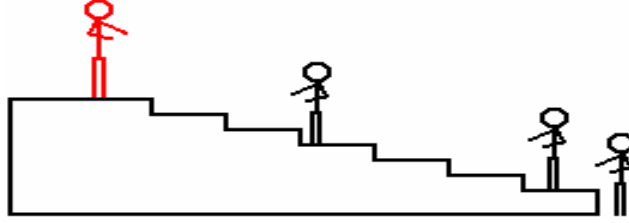
OYUNUN YÖRESİ: STANBUL

OYUNUN ADI: ANNEANNE SAAT N KAÇ?

KİM ANLATTI: Mehrican Tepe, üniversite öğrencisi, yaşı 22

ONA KİM ANLATTI: Sait Bayraktar, komutan, 65 yaşında ve ilköğretim mezunu

OYUNUN OYNANMASI: Genellikle 6-7 çocukla oynanan bir oyundur. Oyun merdivenin bulunduğu bir yerde oynanır. Çocuklar sayıyı söyler. Seçilen bir çocuk "Anneanne" olur ve merdivenin en üst basamağında durur. Diğer çocuklar merdivenin en alt basamağında bekler. Sırasıyla "Anneanne saatin kaç?" diye sorarlar. Anneanne de 1 ile 10 arasında bir sayı söyler. Soruyu soran çocuk, Anneanne'nin söylediği sayı kadar merdiven çıkar. Bu arada Anneanne isterse "kazandibi" diyerek soruyu soran çocuğu merdivenin en alt basamağına gönderebilir. Eğer herhangi bir çocuk, merdivenin en üst basamağına kadar çıkarsa, anneanne olmaya hak kazanır ve bütün çocuklar en alt basamağına inerek yeni anneanne ile oyuna devam ederler.

OYUNUN OYNANDIĞI İL: SAKARYA / Pamukova

OYUNUN ADI: GÜZELLİK Mİ ÇİRKİNLİK Mİ ?

KİM ANLATTI: Handan Asude Başal, 49 yaşında, lisans üstü doktora ve öğretim üyesi

ONA KİM ANLATTI: Çocukken arkadaşlarıyla oynadığı bir oyun.

OYUNUN OYNANMASI: Oyun, boş bir alanda, genellikle 10-15 çocukla oynanan bir oyundur. Kendi aralarında sayı macasına ile ebe seçerler. Ebe bir duvara veya aynaya yüzünü döner ve arkasında dağınık bir şekilde diğer arkadaşları durmaktadır. Arkada duran çocuklar hep bir ağızdan başırırlar "Güzellik mi çirkinlik mi?" diye başırırlar. Ebe arkadaşlarına arkasını dönük olarak bu iki sözcükten birini söyler. Örneğin "Güzellik" der. Arkada duran çocukların hepsi duruş ve yüz ifadelerini çok güzel görünecek bir şekilde ayarlamaya çalışır, yani hepsi güzel bir şekilde görünmeye çalışırlar. Ebe,

arkadaşlarına dönerek en güzel görünen çocuğu seçer ve seçilen çocuk yeni ebe olur. Ebe ebe “Çirkinlik” derse arkasındaki tüm çocuklar görünüşü olarak çirkin görünmeye çalışırlar. Örneğin, çirkin bir yaratık gibi durmaya çalışırlar, yüzlerini buruştururlar veya asık suratlı olmaya çalışırlar. Bu durumda da ebe en çirkin görünen çocuğu seçer. Oyun bu şekilde tekrarlanarak devam eder.

DOĞU ANADOLU BÖLGESİ

OYUNUN OYNANDIĞI İL: ERZİNCAN

OYUNUN ADI: KURT VE ÇOBAN

KİM ANLATTI: Naciye Topkaya, üniversite öğrencisi, yaşı 22

ONA KİM ANLATTI: Mehmet Ali Topkaya, dedesi, 78 yaşında ve ilköğretim mezunu

OYUNUN OYNANMASI: Genel olarak, Erzincan yöresinde, kırsal alanlarda "kom" denen küçükbaş hayvanların kondukları ahırlarda ve diğer mevsimlerde 30-40 metre karelik düz uygun alanlarda oynanan bir oyundur. Oyuncular; kurt (grubun en güçlüsü), çoban (ikinci güçlü çocuğu) ve koyunlar (oyunda yer alan çocuklar)dır. Oyunda yer alan çocuk sayısı sınırsızdır, çünkü onlar bir koyun sürüsünü temsil etmektedirler. Oyunda çocukların hepsi birbirinin belinden tutarak zincir halinde çobanın peşinden dönerler. Kurt bir kenarda siperine yatmış olarak saldırmak için bekler. Oyunda bazı tekerlemeler de vardır. Önden gitmekte olan çoban, “*Sıra sıra durun, kurt sizi yer.*” diye sürüsüne arada bir seslenir. Kurt “*Kurdum koyun kaparım, çobana taş atarım.*” diye buldukları yerden karıklık verir. Uygun ortam bulduğunda, çobanın savunmasız bıraktığı yere saldırarak kuyruktaki çocuklardan birini koparmaya çalışır, birbirine sıkıca tutunan çocuklar kurdun almaya çalıştığı çocuğu yani koyunu vermek istemezler. Bu arada çoban kurdun karıklıktan devamlı savunmadadır, yakaladığında iyice kurdu dövmeye çalışarak, kurdu uzaklaştırır. Kurdun hedefi, genelde kuyruğun son çocuğu olur, çocuğu zamanla elinden kurtulamaz ve kurt kuyruktan koparttığı çocuğu bir kenara bırakır, oyun durur. Kurt, kuyruktaki bulunan çocukların hepsini bitirdiğinde çoban ve kurt rolleri değiştirilip oyuna devam ederler.

OYUNUN OYNANDIĞI İL: KARS / Aralık-İlçesi

OYUNUN ADI: LAL (DİŞLİ Z OYUNU)

KİM ANLATTI: Sabiha Kaya, üniversite öğrencisi, yaşı 22

ONA KİM ANLATTI: Meliha Kaya, annesi, 66 ya ında ve okur yazar de il

OYUNUN OYNANMASI: 10 çocukla oynanan bir oyundur. Çocuklardan biri ebe olur ve ortaya geçer. Di erleri onun etrafında halka olup yere çökerler. Ebe konu madan ıslık çalarak, farklı sesler çıkararak, komik hareketler yaparak, etrafındakileri güldürmeye çalı ır. İlk gülen çocuk ebe olur. O da konu madan etrafındakileri güldürmeye çalı ır. Hiç gülmeden oyunu sonuna kadar götüren çocuk, oyunun galibi olur.

OYUNUN OYNANDIĞI İL: MU VE KARS

OYUNUN ADI: KAZLARIM ÇER YE

K M ANLATTI: Yasemin Sibel Tarhan, üniversite öğrencisi, yaşı 22

ONA KİM ANLATTI: Müyesser Tarhan, annesi, 42 ya ında ve ilkokul mezunu

OYUNUN OYNANMASI: Kalabalık bir çocuk sayısı ile oynanan bir oyundur. Oyuncuların ço unlu u kaz, bazıları kazların sahipleri, bir kısmı da kurt olmaktadır. Çocuklar sıraya geçer ve kaz olurlar. Kazların birde sahipleri vardır. Sahipleri olan çocuklar kazların kar ılarına geçerek onları ça ırır. Ancak kazları bekleyen bir tehlike vardır. O da her iki yanda bekleyen kurtlardır. Kazlar sahiplerine do ru ko maya ba ladıklarında kurtlarda onlara saldırır. Kazlar kurtlara yakalanmadan sahibinin etrafına çizilen çizginin içine girmesi gerekir. Sahipleri, bu esnada kazları öyle ça ırmaktadır;

Sahip: Kazlarım içeriye

Kaz: Korkuyoruz

Sahip: Kimden

Kaz:Kurttan

Sahip: Kurt nerede

Kaz: Ormanda

Sahip: Ne yiyor

Kaz: Hurma

Sahip: Eeeee diye ba ırır. Kazlarda sahibine do ru ko maya baslar. Kurt tarafından yakalanan kaz, oyun dı ı kalır.

GÜNEY DOĞU ANADOLU BÖLGESİ

OYUNUN OYNANDIĞI İL: D YARBAKIR / Ergani

OYUNUN ADI: LAP KOKA

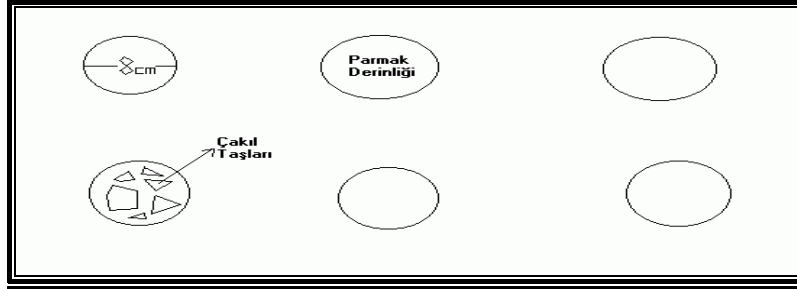
KİM ANLATTI: Sevcan Eylem Kılıçkap, üniversite öğrencisi, yaşı 22

ONA KİM ANLATTI: Fahriye Kılıçkap, babaannesi, 88 yaşında ve okur yazar dedesi

OYUNUN OYNANMASI:

Oyun İçin Gereken Araç ve Gereçler: Toprak çizmek için bir sopa ve 30 tane taş.

Oyunun oynanabilmesi için 6 çocuğun bir araya gelmesi gerekmektedir. Sopa ile yere, yaklaşık 8 cm. çapında ve bir parmak derinliğinde delikler açılır. Bunlar 3'erli yan yana ve 2'erli karışıklı yapılırlar. Sonra bu delikler düzle tirilir. Taşlarına 5'er tane ufak çakıl taşları bırakılır. 6 çocuktan her biri, bir deliği kendilerine seçerler. Daha sonra 5 taş oynama yöntemiyle seçilen deliğe diğer taşlar teker teker sokulur. Yani bir elle havaya atılan taş, bir elle veya 2 elle tutarak diğer deliklere yerleştirilir. Kim yere düşürmeden ilk kendi deliğine yerleştirirse oyunu o kazanır. Daha sonra oyun tekrarlanır. Bu oyun evde oynanabilir ve delikler yerine kaseler kullanılabilir. Taşların yerine de bilye veya büyük düğmeler kullanılabilir.

OYUNUN OYNANDIĞI İL: MARDİN

OYUNUN ADI: HÖLLÜK

KİM ANLATTI: Nükhet Çoğun, üniversite öğrencisi, yaşı 22

ONA KİM ANLATTI: Aliye Kasar, anneannesi, 88 yaşında ve ilköğretim mezunu

OYUNUN OYNANMASI: kiden fazla çocukla oynanır. Oyuncuların ellerinde el büyüklü ünde yassı ta lar vardır. Ön tarafa da yumurta büyüklü ünde “höllük” adı verilen bir ta dikilir. Amaç, höllü ü belirli bir yerden uza a götürmektir. Bu i de eldeki ta ların höllü e fırlatılmasıyla olur. Höllü ü vuran çocuk, gitti i mesafeyi ayakla sayar. Her ayak atı ta u tekerleme söylenir:

*“Nanaç, bibiç,
Kırküç, kırkdört, kırkbeş...
Kırksekiz, kırkdokuz, elli,
Belli, süllü, sülüman,
Ardavut, kelenavut, savt, savt bir, savt iki...
Savt on, dalla.”*

Bütün tekerlemeyi höllük ta ma ula ana kadar bitirebilen oyuncu oyunu kazanır.

OYUNUN OYNANDIĞI İL: ANLIURFA

OYUNUN ADI: ALKUÇ BALKUÇ

KİM ANLATTI: Melek Gö em, üniversite ö rencisi, ya ı 22

ONA KİM ANLATTI: Hatice Gö em, babaannesi, 77 ya ında ve ilkokul mezunu

OYUNUN OYNANMASI: Açık havada oynanan bu oyunda çocuklar, yarım daire biçiminde dizilirler ve her çocu a bir takma ad verilir. Çocuklardan biri ebe olur. Yarım daire olan çocuklar, gözlerini kapayıp avuçlarını birle tireyerek ileriye do ru uzatırlar. Ebe, iki eli arasında tuttu u ufak herhangi bir eyi “alkuç balkuç” diyerek arkadaş larının eline koyarak dola ır. Nihayet elindeki birinin avucuna bırakırken “al da uç” der. Çocuk yakalanmadan, önceden belirtilen yere kadar ko arsa, ebenin isimlerini söyledi i takma adlı çocuklardan birini ister ve onun sırtına binerek gelir.

Sonuç

Geçmi yıllarda Türkiye'nin de i ik bölgelerinde ve illerinde çocuklar tarafından oynanan bu oyunlara bakıldı ında; genellikle ço unun evin dı ında, sokakta, bo bir alanda oynanan ve oynayan çocuk sayılarının da fazla oldu u grup oyunları oldu u görülmektedir. Günümüzden en az yirmi-otuz yıl önce, yerle im alanlarında çocukların oynayabilecekleri bo alanların daha fazla oldu u, hızlı kentle menin sonucunda sıkı ık yerle im

düzeni, trafik gibi olguların artması, bu alanların ve bahçeli ev sayısının azalması; çocukların sokakta, geniş bahçede ya da bu alanlarda oynayabilecekleri çocuk oyunlarını azaltmıştır. Ayrıca eski yıllarda evin dışında oynanan oyunların sayılarının çok olmasının bir nedeni de aynı yerle aynı alanlarda oturan insanların birbirlerine olan güvenleri ve insanlar arasındaki sıcak ve güven verici ilişkilerdir. Günümüzde insanlar birbirine karşı gittikçe yabancılaşmakta ve birbirlerine karşı güven duyguları azalmaktadır. Bu durum anne ve babaların, çocuklarının evin dışında oyun oynama isteklerine sınırlama getirmesine neden olmuştur.

Ayrıca geçmiş yıllarda, çocukların oynayabilecekleri “...öylesine hiçbir şey yoktu ki, neredeyse bütün nesnelere çocukların gözüne birer oyuncak olarak görünürdü. ...Oyun oynamak için her zaman bir nesne gerekli değildi. Bulunamadığı da olurdu. Böyle durumlarda, sadece bir grup çocuğun ... bir arada olması yeterli olabilirdi. İki çocuk soğuk ve yağmurlu bir günde dışarı çıkamıyorlarsa ‘el pişirmece’ oynarlardı. Çocuklardan biri önce kollarını uzatır, avuçlarını açar, karşısındaki çocuk da avucunu diğerinin avucunun üzerine koyardı. Eli altına bulunan ani bir hareketle üstünde bulunan ele bir şaplak indirmeye çalışır, diğeri de şaplağı yemeden elini çekmeye çalışırdı. Oyunun uzadığı zaman gerçekten elleri pişirdiği, refleksleri zayıf çocuğun kıpkırmızı ellerle oyunu bırakmak zorunda kaldığı görülürdü” (Tunç, 2001: ss. 37-40). Tunç’un (2001) da belirttiği gibi, 1950, 1960 ve 1970’li yıllar, sosyo-ekonomik düzey bakımından ailelerin daha yetersiz olduğu yıllardır. Yukarıda verilmeye çalışılan oyunlara bakıldığında; çocukların oynadıkları oyunlardaki materyallerin çocuklar tarafından, çevrelerinden, doğadan temin edilen ağaç dalları, kozalak, tahta, tahta parçası, ceviz, su, toprak, çamur gibi materyaller olduğu görülmektedir.

Onur (1992) tarafından Türkiye’de oyuncaklar üzerine yapılan bir çalışmaya göre; 1919 - 1930 yılları arasında Eyüp Oyuncakları olarak; düdüklü testi, darbuka, atlı araba, aynalı bebek, tahta kamyon ve hokkabaz vb. oyuncaklarla başlayan oyuncak yapımı, farklı yıllarda, farklı şehirlerde ve farklı nitelikte oyuncaklar üretilerek devam etmiştir. Örneğin; 1940 yılında Bursa’da tahta oyuncak yapımı, 1942 yılında tornada yapılmış bir köpek oyuncağının yapımı olarak devam etmiştir. Türkiye’de ilk oyuncak sanayiinin başlangıcı da 1954 yılında dışardan oyuncak ithalinin durması ile başlamıştır. 1960’lı yıllarda plastik bebek, plastik oyuncaklar, teneke borazan gibi oyuncakların yapımı ve bu oyuncaklar talep görürken, 1970’li yıllarda Fato Abla’nın pelüş ve kumadan ürettiği oyuncaklara talep artmış ve 1980’li yıllarda, zeka oyunlarına ilgi artarak, elektronik ve elektronik oyuncakların yapımına geçilmiştir. 1984 yılından itibaren de oyuncaklar ithal edilmeye başlanmış ve yerli üretilen oyuncaklara da giderek talep azalmıştır.

1978 yılının “Dünya Çocukları Yılı” olması nedeniyle, UNESCO, Paris’te “Uluslararası Oyuncak Sergisi” düzenlemiştir. Türkiye de bu sergiye davet edilmesine rağmen, bu sergide sergilenebilecek bir Türk Oyuncakı bulunmamıştır (Seyrek ve Sun, 1991). Oysa, gelişmiş ülkelerde teknolojinin gelişimine bağlı olarak yeni oyuncaklar geliştirilirken, eski oyuncaklar ve dolayısıyla da oyunlar koruma altına alınmaya çalışılmaktadır. Böylece, o kültüre özgü oyun ve oyuncaklar nesilden nesile aktararak somut olmayan kültürel miras korunmuş olmaktadır ve gelecekteki çocuk kültürü araştırmacıları, çocuk eğitimcileri ve akademisyenleri çocukluk tarihi araştırmalarında bu birikimlerden yararlanmış olmaktadır. Cengiz’e (1997) göre, eskiden oynanan oyunlar; geçmişte içinde yaşadığımız kültürün yapısının ve özelliklerinin yorumlanabilmesini sağlayan bir pencere açtı. İçin kültür çözümlenmesi çalışmaları en önemli malzemelerinden biridir ve bu nedenle araştırmacılar için bu konu özellikle araştırılmaya değerdir.

Yavuzer (2003), günümüzde bazı oyunların niteliği ve içeriğinin medya ve diğer en toplumla birlikte değiştiğini belirtmektedir. Özellikle, çocukların ekran başımlılığı, bilgisayar oyunları ve ayrıca dersleri nedeniyle arkadaşlarıyla yüz yüze iletişim kurabilecekleri sokak oyunlarının azaldığını belirtmiştir. Dolayısıyla, çocuk oyunlarında giderek bir yozlaşma olduğu, grup oyunlarının azaldığı ve tek başına oynanan oyunların arttığı görülmektedir. Bu sonuç çocukların sosyal gelişimi açısından pek uygun olmamaktadır. Onur, Çelen ve Artar (2001) tarafından Bursa’da yapılan bir araştırma sonucunda da çocukların oynadığı oyunların sayısının, oyun türlerinin ve grup oyunlarının gitgide azaldığı; oyun araçlarının doğal materyallerden fabrikasyon materyallere doğru değiştiği görülmüştür. Kısaca bu durum, çocukların oynadığı oyunların sayısının azaldığını ve oyunların gittikçe bireyselleştini ve dolayısıyla geleneksel oyunların olduğu kadar geleneksel çocuklukta gittikçe ortadan kalktığını göstermektedir.

Kaynakça

- And, M. Oyun ve Bügü. İstanbul: Türkiye Bankası Yayınları, 1974.
- Cengiz, S. A. “Karadeniz Erenli Örneğinde Çocuk Oyunlarının Halk Bilim Açısından Değerlendirilmesi”, Çocuk Kültürü, I. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 1997, ss. 441-476.
- Gander, M. J. ve H. W. Gardiner. Çocuk ve Ergen Gelişimi. Üçüncü Baskı. Yayıma Hazırlayan: B. Onur. Ankara: Mge Kitabevi Yayınları, 1993.
- Göncü, A. “Toplumsal ve Kültürel Bağlamın Çocuk Oyunlarındaki Yeri. Dünyada ve Türkiye’de Değişen Çocukluk, 3. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 2001, ss. 37-50.

- Onur, B. Oyuncaklı Dünya. Birinci Baskı. Ankara: V Yayınları, 1992.
- Onur, B., ve N. Çelen. “Geleneksel ve Modern Çocuk Oyunları Üzerine Dü ün- celer”, Bursa Halk Kültürü, Bursa Halk Kültürü Sempozyumu (4-6 Nisan 2002) Bildiri Kitabı, Cilt II. Bursa: Uluda Üniversitesi Rektörlü ü, 2002, ss. 513-522.
- Onur, B., ve Çelen N. ve Artar M. “Changes in Children’s Games Through Three Generations: A Study in a Rural Setting in Turkey”. Dimensions of Play Conference. Sheffield/ UK, 24-27 Temmuz, 2001.
- Özdo an, B. Çocuk ve Oyun. Geni letilmi Üçüncü Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık, 2000.
- Poyraz, H. Okulöncesi Dönemde Oyun ve Oyuncak. Ankara: Anı Yayıncılık, 2003.
- Rasen, P. R. “Oyunun De eri”, Çeviren: D. Öngen. E itim ve Bilim Dergisi, Nisan 17, 1984, ss. 60-64.
- Sa lam, T. “Türk Çocuk Oyunlarında Ritüel Ögeler”, Çocuk Kültürü, I. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Ara tırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 1997, ss. 416-441.
- Seyrek, H. ve M. Sun. Çocuk Oyunları. Be inci Baskı. zmir: Mey Yayınları, 1999.
- Tunç, A. Bir Maniniz Yoksa Anneler Size Gelecek 70’li Yıllarda Hayatımız. Yirmi Yedinci Baskı. stanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001.
- Yavuzer, H. Anababa ve Çocuk. Yedinci Baskı. stanbul: Remzi Kitabevi, 1993.
- Yavuzer, H. “Do al Harika Bir Tedavi: Oyun”. Evde ve Okulda Mutlu Çocuk Yeti tirmenin Temelleri. Dördüncü Baskı. stanbul: Çocuk ve Aile Kitapları, 2003.

Child Games Played in Turkey By Children During The Past Years

Abstract

Adults generally consider child games as activities which are enjoyable, help children have fun, and which have no goals. However, game is an important fact in a child’s life and an important duty of the child. According to Gander and Gardiner (1993) children emphasize and control most of their sense- action and cognition skills and develop the notions, social awareness and social behaviours.

Children games and their toys are an important part of childhood. However, as a result of the technological developments games, which are very important in a child’s life, have changed in terms of their types, the places to play, the number of children to play the game and the equipments required. On the other hand, in the developed countries beside developing new toys

based on technological improvements, toys used previously and also the games are being protected. Thus, oral traditions or abstract cultural heritage will have been protected and the future child educators will get help for their research studies regarding child history by transferring games and toys unique to that culture to the following generations.

The present study aims to compile and describe some of the games played by children in different parts of Turkey in the past years. Because of this, three cities were randomly selected from each of the seven regions of Turkey. Then, a game was identified from each of the cities. After the interviews conducted from middle-aged or above middle-aged group of people a total of 21 games played by children in the past have been compiled by the end of the present study.

When these games were examined, it is understood that all of them were games played outside the house, in the garden, street or in an empty area. Additionally, it is found that the games played in Turkey in the past years were not individual games but group games which include many children in the game. The amount of games that are the focus of the study were decreased as there were larger gardens or areas in the cities that children could play their games nearly thirty years ago and as the crowded accommodation system and traffic has increased. Besides, one of the reasons that the amount of the games played outside the house in the past years to be more is because of the fact that people trust each other and they have close relationships. However, today's people are becoming farther from each other and do not trust other people around them. This fact caused parents to limit their children's desire to play their games outside the house. It is stated that currently the quality and the content of most of the games have changed together with the media and the changing society. Especially, the television addiction of children, their computer games and their homework seem to decrease the amount of outside games that they can have the opportunity of face-to-face interaction with their friends. Hence, it is found that there has been a degeneration in the child games, the amount of group games have been decreased and the number of individual games played have been increased. These results are not positive in terms of children's social development. The findings indicate that the games played by children currently tend to be more individualized; hence the traditional childhood as well as traditional games seem to be disappearing recently.

Key Words: Child Games, Game, Toy, Child Education, Traditional Child Games.